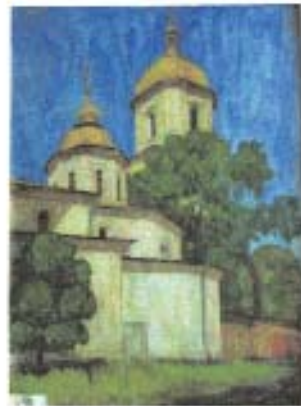

Музика кольору *Григорія Синиці*

Заслуженому художнику України, лауреату Державної премії ім. Т.Г. Шевченка,
Григорію Івановичу СИНИЦІ 17 січня 2008 року виповнилося б 100 років

Життя і творчість цього митця класично повторює шлях і долю усіх подвижників: суворе дитинство (втрата батьків, дитячий притулок); майбутнього художника не приймають до художньої школи; студент закінчує академічного живописця і йде вчитися до народних художників; митця представляють за відбудову столиць до Сталінської премії і ... не дають її; художника вишановують найвищою національною премією і одночасно... приймають до Спілки художників України.

До Вашої уваги — нарис про Григорія Синицю, художника відомого і невідомого, підготовлений Станіславом Тимченком, канд. філос. наук, доцентом НТУУ «Київський політехнічний інститут», організатором Картинної галереї ім. Г. Синиці у Палаці Молоді цього університету.

“Нестор-літописець”

Саме цей монументальний твір Майстра одноставно вважають шедевром гармонії форми, змісту та новітньої техніки — флоромозаїки (використання флори і фауни для створення образів).

Флоромозаїка має солідні розміри — 220 x 160 см. Велетенська постать літописця зображена на фоні голубого Славутича. У правій руці, на рівні грудей, він тримає перо, у лівій — пергамент із текстом. Стоїть на пагорбі, завітчаному дивними квітами. Довгий одяг із темно-коричневих каштанів на синьому тлі. Праворуч — схили родючих земель, ліворуч — храми. Навколо голови — сяйво з променів, від усієї його постаті відходить світло, тепло, велич. Художник забажав мати фото саме на фоні цієї флоромозаїки.

І справді, це твір історичний, і художньо довершений: через образ святого Нестора, який ходив по нашій благословенній землі, до нас проступає Істина, Добро і Краса. Таке духовне спілкування через віки і пізнання через красу стало можливим завдяки творчості Майстра.

Сьогодні цією яскравою і масштабною композицією захоплюються і звичайні глядачі, і професійні художники, і гості з інших країн. Зокрема один відомий французький автомобільний промисловець, оглянувши виставку творів Г. Синиці, сказав, що досить повезти у Париж три його твори: “Нестор-літописець” (флоромозаїка), “Моя доля” (образна абстракція), “Вечірні думи”, (пейзаж — акварель, гуаш), щоб до них стояла черга.

І це правда.

Дитинство і перші малярські кроки

Майбутній творець “Нестора”, Григорій Синиця народився 17 січня 1908 року в Одесі в робітничій сім’ї. Дитинство і юність хлопця були надто суворими.

Рано він втрачає батьків, хворіє і стає з десятилітнього віку інвалідом дитинства, виховується в дитячому притулку Єлисаветграда. Григорій дуже хотів навчатися в художній школі, та довелося закінчити спочатку ремісничі училище. І ось, нарешті, він завойовує своє щастя навчатися в одеській художній школі. Й у кого — у Гершенфельда, який вчився у Парижі і був другом знаменитого Анрі Матісса!

За порадою Гершенфельда Григорій у 1930 році вступає в Київський художній інститут на монументальний факультет Михайла Бойчука і навчається у Миколи Рокитського, Євгена Холостенка й Івана Падалки. На п’ятому курсі Григорій Синиця

готує дипломну роботу, якою мав керувати М. Бойчук, але живописний факультет оголошують “розсадником формалізму” і закривають. 1936 року М.Бойчука і його соратників за “формалізм і націоналізм” репресують як ворогів народу і страчують (1937 р.). Синиця знову за конкурсом вступає до інституту, але “перенавчатись” у дусі традиційного академізму не хоче і через рік кидає навчання.

Під час Великої Вітчизняної війни Г. Синиця опинився в окупації, потрапив у колону, яку гнали до Бабиного яру, але дивом врятувався. Пізніше, в пам’ять про цю страшну трагедію він створює флоромозаїку “Бабин яр” (1984), де зображено матір, яка гине з трьома дітьми, одне з яких ще не народжене, і також створює знамениту живописну композицію “Бабин яр. Київ. 1941. 1961.”.

Волелюбність вища**за Сталінську премію.
Заснування української
колористичної школи живопису**

У повоєнні роки Г. Синиця працює майстром і начальником цеху заводу “Керамік”. Григорій Синиця винаходить, розробляє і налагоджує масовий випуск архітектурно-художньої теракоти. Нею облицьовують знамениті будівлі Хрещатика. Художник здійснює також унікальну реставрацію триметрових ваз *Расстреллі* з Маріїнського палацу в Києві. На запрошення Міндержбуду СРСР виконує художньо-оздоблювальні роботи на будівництві Харківського та Московського університетів.

Кандидатуру Григорія Синиці було подано на Сталінську премію, але радянська ідеологічна система не приймала волелюбності і патріотизму художника і... премії не дали. Без пояснень.

Так було неодноразово, коли

“Бабин яр”

*Повертаються барви із вирію...
Дух яріє вулканний, без меж,
І проміниться райдужно — вірою.
В чорнотіні українських пожеж,
Над Бабиным Яром,
Над прірвою
Храм утвердиш—
І душу спасеш.*

Віталій Крикуненко

Історичне полотно "Бабин яр", розміром 130x 200 см, було створено Г. Синицею у 1961 році, але експонувалося воно вперше лише у березні 1995 року на виставці "Україна — життя моє" у Мистецькому Центрі "Український Дім" на Хрещатику.

Картина розділена навпіл по горизонталі. Нижня частина — провалля Яру, червоно-багряного кольору, на пагорбах тільки темна зелень. Навколо — жодної живої душі, а вдалині (верхня частина), на фоні чорних клубів диму — білокам'яний Київ. По всьому горизонту тягнуться чорно-сині патли диму від пожеж. Ця трагічна сторінка історії, замальована художником символічно і страшно, — "де земля розкраяна як рана, а небо — суцільна пожежа", дивним чином асоціюється сьогодні з чорнобильською трагедією. Обидва лиха мали планетарний характер. Чорнобильські паралелі віднайдено у Біблії, в "Об'явленні св. Іоана Богослова":

10. *І засурмив третій Ангел, —
і велика зоря спала з неба,
палаючи, як смолоскип.*

*І спала вона на третину річок
та на водні джерела.*

11. *А ймення зорі тій Полин.*

*І стала третина води, як полин,
і багато з людей помирало
з води, бо згіркла вона...*

*Об'явлення
св. Іоана Богослова,
розділ 8:10.11.*

Ці трагедії — розплата людства за аморальність, бездуховність, які охопили весь многогрішний світ.

Трагізм ситуації, виражений художником кольоровими і компози-

ційними засобами, набуває такої сили, що в самому колориті відчуваємо крик страчених людей... Відомий мистецтвознавець Григорій Местечкін зауважив, що на відміну від монохромного колориту "Герніки" Пабло Пікассо, з її передчуттям Другої світової війни, Григорій Синиця відтворює увесь жах Бабиного яру через полум'я найяскравіших барв, досягаючи їх колористичної єдності і концентрації соціального протесту.

Водночас художник сповнений оптимістичної надії: білокам'яний Храм-Київ незайманий, а значить — вистоїть. Ось де проявляється філософська й історична мудрість митця!

система не пробачала соціальної сміливості митця. Коли у 1955 році Григорію Івановичу Синиці вдалося влаштувати персональну виставку у Будинку вчених, митця звинуватили в тому, що він пише "церквушки", "захоплюється кольором", що було рівноцінно поняттю лубка. Виставку було замовчено, художника не прийняли до Спілки художників, твори не експонували десятиліттями. До того ж, у період "боротьби з абстракціонізмом" у статті секретаря ЦК КПУ А. Скоби (журнал "Комуніст України" за травень 1963 року) Григорія Синицю звинувачують у буржуазному формалізмі.

Але волелюбний Григорій Синиця не здається: **"Я залишився вірним становам учителя про відродження стінопису, про творення національного за формою і змістом мистецтва"** (з листа до Президента України від 17 березня 1992 р., газета "Вечірній Київ").

На початку 1960-х років Синиця

працює з талановитими народними художниками, зокрема такими як *Марія і Федір Приймаченки, Ганна Собачко-Шостак* (народний розпис), *Ганна Верес* та багатьма іншими. Допомогає їм у творчості і, водночас, навчається у них сам.

Розглядаючи народне мистецтво як першоджерело кольору і художньої форми, Г. Синиця у співдружності з народними митцями починає новий напрямок у сучасному монументальному живописі, який дістав назву **"українська колористична школа живопису"**. Ознакою цієї школи є шанування народної культури кольору як естетичного образу, як материнської живописної мови, як національної та історичної категорії, які свідчать про належність художника до свого народу, до своєї нації, своєї землі.

У середині 1960-х років Синиця разом зі своїми учнями і соратниками: *Алою Горською, Галиною Зубченко, Віктором Зарецьким, Геннадієм*

Марченком створює ансамблі мозаїк, які прикрашають школу № 5 у Донецьку, гірничий комбінат Кривого Рогу. У 1968 р. у місті Олександрія Г. Синиця, у співавторстві з молодими художниками та своїми учнями *Леонідом Тоцьким* та *Миколою Шкарапутою*, створюють монументальні мозаїки, якими прикрасили центральний гастроном міста. Здобутки колористичної школи гідно репрезентують сьогодні в народному мистецтві такі митці як *Валентина Верес* (ткацтво), *Василь Скопич* (живопис), *Іван Приходько* (народний розпис) та інші.

Оскільки "вшанування" мистецтва і творчості Г. Синиці в "умовах бездержавності" було неможливим, художник у 1971 році покидає столицю і переїздить у провінцію — місто Кривий Ріг. Там він починає інтенсивно працювати над серією монументальних робіт у техніці "флоромозаїка".

У Кривому Розі художник створив

29 флоромозаїк, над кожною з яких працював від 2-х до 3-х років. Яскравий естетичний ефект створювався завдяки фактурній (рельєфній) та кольоровій єдності. Саме там Г. Синиця створює небачені за колоритом образні абстракції, в колористичному рішенні яких висловлено думку творця, його долю, почуття, помножені на мудрість. Проте картини Синиці, особливо флоромозаїки й образні абстракції, ніде не експонують. Чому? Для непосвячених писали: “Синиця не спішить виставлятися”. Але який же художник не хоче виставляти свої твори?

Відкриття Майстра

Ми часто можемо чути про художні відкриття Григорія Синиці. В чому вони полягають? І в чому новизна його живописної школи?

“В багатстві колориту, який зберігся повною мірою в народному мистецтві, який присутній в європейському класичному живописі, східному мистецтві, шедеврах храмового мистецтва” (наприклад, Михайлівський Золотоверхий монастир, Софія Київська).

“В інтенсивності колориту, його чистоті, масштабності, одночасній діалектичній протилежності та єдності кольорів”.

Відчуття кольору як фундаменту живопису примусило Г.Синицю відійти від академізму тонального мислення, і художник, якому пророкували велике майбутнє, пішов у незвідане, пішов до народного мистецтва, до народних митців. І виніс

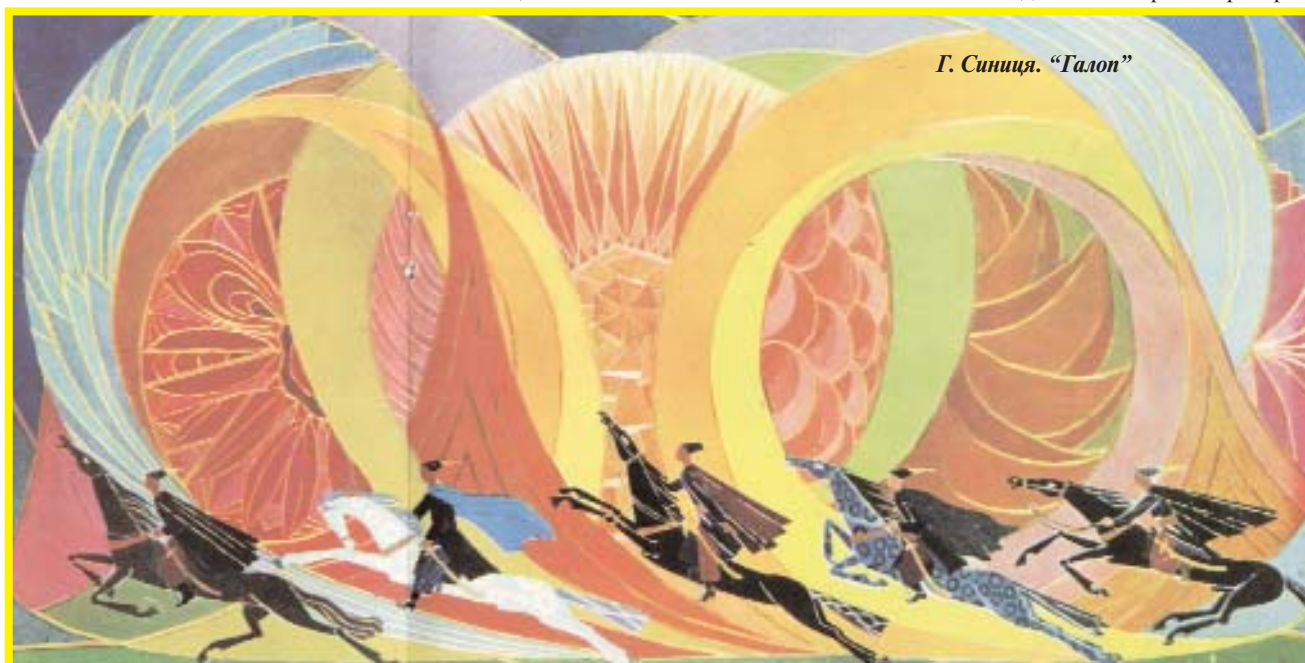
Олесь Гончар вручає Григорію Синиці Державну премію ім. Т.Г. Шевченка. 1992 р.

найголовніше:

“Сам колір виступає як образ. Колорит — основа живопису. Ось чим бере народний живопис”, — відзначає художник Це як музика, яка може мати збіднену звукову фактуру, тональність, а може мати широкую звукову палітру, багату гармонію, виразну мелодію, плюс відповідний ритм, тембр і т. ін. Перевідкривши для себе і для учнів велику силу колориту, художник створює шедеври, свій напрямок, створює школу. Яскравий колорит, монументальність форм, рельєфність флоромозаїки і символічність образної абстракції — ось чим “бере” глядача Григорій Синиця.

Таким є козацький “Галоп” вершників, які не скачуть, а плывуть у вирії кольорових хвиль і сфер. Художник створює радість романтики, відчуття світу як існування суцільних просторових кольорових форм, динаміки, ритму і духу переможності. Такими ж кольорово насиченими є “Боян” (1969), “Поєдинок” (1971), звісно “Бабин яр” (1961), “Ярослав Мудрий” (1968), “Байда” (1968) — флоромозаїки; “Десятинна церква” (1959), “Закам’янілий час” (1964), “Святі руїни” (1988) — живопис та інші. Часом здається, що чуєш звуки акордів, які йдуть від живописних і мозаїчних композицій Синиці.

Є всі підстави говорити про Гри-

Г. Синиця. “Галоп”

горія Синицю як художника народного, національного. Разом з тим, ми сприймаємо його як філософа, історика, науковця й експериментатора. Картини історичного плану: “Кожум'яка-переможець”, “Несторлітописець”, “Мадонна палеоліту”, “Поляни”, “1933 рік”, “XX століття” та інші вимагали від автора як історичної достовірності, так і художньої переконливості. Релігійна тематика підштовхувала митця до вивчення віровчень та філософії людства. І як же приємно було потримати у бібліотеці художника підкреслену, з примітками Біблію, і навіть віднайти книгу *Олжаса Сулейменова* “Аз і Я”, присвячену цим питанням. Домашня бібліотека (зараз музейна) Григорія Синиці з питань колористики вважається найкращою в Україні.

У Кривому Розі Григорій Синиця завершує свою фундаментальну теоретичну, естетико-філософську працю “Колорит в образотворчому мистецтві”, де автор аналізує діалектику створення національного колориту в історії різних країн. Публікація цієї книги може мати велике значення для розвитку української національної колористичної школи.

Монументальні твори Г. Синиці останніх років були великою мірою присвячені космічній тематиці, яка є наскрізною в його творчості: *“Космос заповнений життям, — ми не одні. І велике щастя, що ми можемо його спостерігати і жити в ньому”*. Космічні твори митця і заворожують, і лякають, і притягують, в основному це твори образної абстракції: “Передзвони” (1976), “Боротьба”

(1977), “У Всесвіті”, “Очі завидючі” (1981), “Космічна квітка”, “Нема початку, нема краю” (1983). Твір “Безупинний рух” (1989) має деяку інтуїтивно-містичну ознаку: за декілька років наперед художник чітко закодував роки свого земного життя (“88”). Останнім твором цієї тематики є флоромозаїка “Політ”, яку Григорій Синиця виконав разом з учнями.

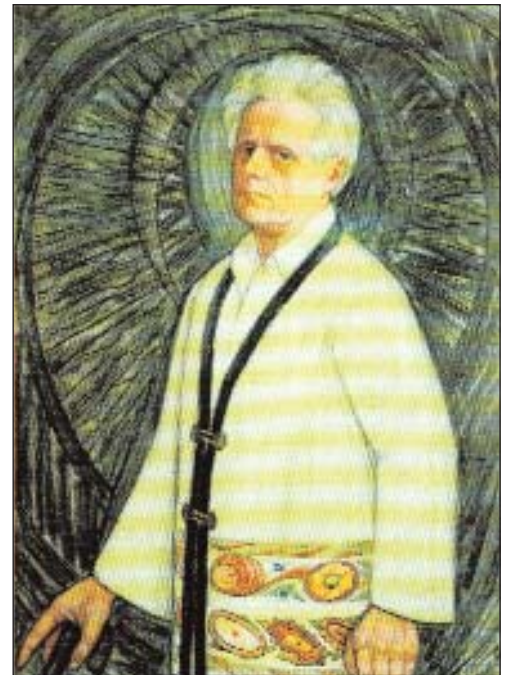
Визнання

У 1972 році Синиця вперше в Україні створює ансамбль композицій у техніці флоромозаїки, що прикрасив інтер'єр ідальні сортопрокатного цеху №2 комбінату “Криворіжсталь”. Саме на криворізькій землі він створює живописні полотна, які відтворюють життя народу, духовність, красу людей і природи від найдавніших часів до наших днів.

І ось навесні 1987 року гірники Кривбасу (шахта ім. В.І. Леніна) влаштовують персональну виставку своєму вельмишановному художнику. Шахтарі оформлюють твори, випускають каталог і присвячують Григорію Синиці випуск своєї газети “Кривбасовець”.

Ініціативу гірників підтримав Український фонд культури на чолі з *Борисом Олійником*. Через деякий час ця виставка вже експонувалась у Київському політехнічному інституті, де раніше працював художник.

Замовчування творчості художника вдалося подолати лише в 1992 році, коли Григорія Івановича Синицю було вшановано Державною премією ім. Т.Г. Шевченка “за відродження української національної

Г. Синиця. Автопортрет

колористичної школи монументального живопису”, а також за твори циклу “Україна — життя моє”.

Чільне місце у виборюванні національної премії належить Вченій раді Київського політехнічного інституту та мистецтвознавцю, соратнику художника, Григорію Местечкіну. На 85-му році життя Григорія Синицю прийняли до Співки художників України (без заяви художника). Ще через рік його було удостоєно звання заслуженого художника України.

До Григорія Синиці прийшли слава, визнання. Наперобій музеї і колекціонери пропонували Синиці продати їм твори. Однак, художник вирішив передати всі свої твори — понад 500 полотен і композицій флоромозаїк у дар рідному народу. В листі до Президента України він писав:

“Я прагну своїм даром народові ще і ще раз нагадати, що наше життя, наше щастя має передусім визначатись саме духовністю, любов'ю, коли інтереси України мають бути над усе”.

Утвердженням національної ідеї і є вся творчість Григорія Синиці, справді народного художника української землі.

Г. Синиця. “Рух”